Lesson 21: Exercise Pages 274 - 279

1. तस्य दुरात्मनः असमञ्जस्य पुत्रः नाम्ना अंशुमान् इति विश्रुतः अभवत् ।
   Of the evil-spirited Asamañja was a son known by the name 'Aṃśumat'.

2. सः सगरस्य पौत्रः सर्व-लोकस्य संमतः ।
   He was honoured by all people as the grandson of Sagara.

3. ततः कालेन महता यदा सगर-महाराजः अधुना अश्वमेधेन यजेयं[यज् 1U opt I/1] इति अचिन्तयत् तदा हिमवतः विन्ध्य-पर्वतस्य च मध्ये विद्यमानं[विद् 4A PrAP 2/1] देशं अंशुमता उपाध्याय-[TP6]गणेन च सह गत्वा अश्वमेधेन यष्टुं समुपचक्रमे[सम्-उप-क्रम् A perf III/1] ।
   Thereafter, after much time, when the great king Sagara thought, "Now I should sacrifice with aśvamedha," then having gone to the place being found in the middle of Himavat and the Vindhya mountain along with Aṃśumat and a host of preceptors, began to sacrifice with aśvamedha.

4. अंशुमान् सगर-पितामहाय भक्तः अस्य यज्ञस्य अश्व-चर्यां चकार[कृ U perf III/1] ।
   Aṃśumat, devoted to his grandfather Sagara, did the caring of the horse of this sacrifice.

5. ततः देव-पतिः वासवः राक्षसस्य शरीरं आस्थाय[आ-स्था ger] तं यज्ञियं अश्वं अपजहार[उप्-हृ P perf III/1] ।
   Thereafter the lord of the gods Vāsava, having assumed the body of a demon, stole the sacrificial horse.

6. तद् दृष्ट्वा एव सर्वे उपाध्यायाः सगरं ऊचुः[वच् P perf III/+] ।
   Having just seen this, all the preceptors told Sagara:

7. अयं यज्ञियः अश्वः राक्षसेन अपहृतः ।
   "This sacrificial horse was stolen by a demon.

8. चौरं हत्वा तं अश्वं पुनः आनय[आ-नी 1P imper II/1] ।
   Having killed the thief bring back the horse.

9. एतद् यज्ञ-[TP7]छिद्रं नः[4/+] सर्वेभ्यः अशिवं भवेत् ।
   This gap in the sacrifice would be inauspicious for us all.

10. तथा भवता कर्तव्यं यथा इदं छिद्रं विलम्बेन विना विरमेत् इति ।
    Thus is to be done by his honour as the gap would cease without delay."

Abbreviations: P = parasmaipada, A = ātmanepada, p- = passive, c- = causative, pres = present, imperf = imperfect, opt = optative, fut = future, perf = perfect, imper = imperative, aor = aorist, ger = gerund, inf = infinitive, denom = denominative, PPP = Past Passive Participle, PrAP = Present Active Participle, PrPP = Present Passive Participle, gerv = gerundive, TP = tatpuruṣa, KD = karmadhāraya, BV = bahuvrīhi, & = dvandva

11. तेषां तद् वचः श्रुत्वा एव षष्टिं पुत्र-सहस्राणि एतद् वाक्यं उवाच[वच् P perf III/1] ।
Having just heard their words, he told the sixty thousands of sons this statement:

---

12. हे पुत्रकाः सर्वत्र गच्छत[गम् 1P imper II/+] सर्वां पृथिवीं विचिनुध्वम्[वि-चि 5P imper II/+] ।
"O dear sons, go everywhere, explore the entire earth.

---

13. यदि पृथिवी युष्माभिः[3/+] खनितव्या तदा तां खनत[खन् 1P imper II/+] ।
If the earth is to be dug by you, then dig it.

---

14. यावत् तुरगं न द्रक्ष्यथ[दृश् P fut II/+] तावत् मेदिनीं खनत[खन् 1P imper II/+] ।
As long as you do not see the horse, so long dig the earth.

---

15. युष्मासु[7/+] तुरगं तुरग-तस्करं च मार्गमाणेषु[मार्ग् 1A PrAP 7/+] अहं इह अंशुमत-उपाध्यायैः च सह स्थास्यामि[स्था P fut I/1] इति ।
When you are seeking the horse and horse-thief I will stay here along with the preceptors of Aṃśumat."

---

16. तस्य तद् वचनं आकर्ण्य सर्वे राज-पुत्राः सर्वत्र तुरग-तस्करयोः[6/2] अन्वेषणे स्व-जनकस्य आज्ञया परिबभ्रमुः[परि-भ्रम् P perf III/+] ।
Having heard his speech all the sons of the king wandered everywhere in search of the horse and thief by the command of their own father.

---

17. ते मही-तलं स्व-भुज-बलेन शूलैः च अपि हलैः च निर्भिद्य तत् प्रविविशुः[प्र-विश् P perf III/+] ।
Having broken the surface of the earth with stakes and ploughs by the strength of their hands, they entered it.

---

18. यदा ते नृप-आत्मजाः वसुंधरां विबिभिदुः[वि-भिद् P perf III/+] तदा सा विविधानां सत्त्वानां हन्यमानानां[हन् PrPP 6/+] भयकरं निनदं ननाद[नद् P perf III/1] ।
When they born of the king's self broke the earth then she sounded the frightening noise of various beings being killed.

---

19. तेन प्रकारेण ते सर्वं जम्बू-द्वीपं खनन्तः[खन् 1P PrAP 1/+] परिक्रम्य अन्ते रसातलं आजग्मुः[आ-गम् P perf III/+] ।
By this method they all digging the the Jambūdvīpa, having walked around, in the end came to Rasātala.

Abbreviations: P = parasmaipada, A = ātmanepada, p- = passive, c- = causative, pres = present, imperf = imperfect, opt = optative, fut = future, perf = perfect, imper = imperative, aor = aorist, ger = gerund, inf = infinitive, denom = denominative, PPP = Past Passive Participle, PrAP = Present Active Participle, PrPP = Present Passive Participle, gerv = gerundive, TP = tatpuruṣa, KD = karmadhāraya, BV = bahuvrīhi, & = dvandva

English to Sanskrit

1. तस्य सगरस्यांशुमान्नाम पौत्रो बभूव ।

2. यद्यपि स दुरात्मनोऽसमञ्जसः पुत्रस् तथाप्यंशुमान् धर्मात्मा सर्वलोकस्य संमतः ।

3. गच्छता कालेनाश्वमेधेन यजेयं इति निर्णीयोपाध्यायैश्च यज्ञाय वृणीतं देशं गत्वाश्वमेधेन यष्टुं समुपचक्रमे ।

4. किन्तु यज्ञस्य मध्ये देवपती राक्षसस्य शरीरं आस्थाय यज्ञीयं अश्वं अपजहार ।

5. तदनन्तरं उपाध्यायाः सगरं ऊचुश् चोरो हन्तव्योऽश्वश्चानीतव्य इति ।

6. तेषां तद् वचनं श्रुत्वैव सगरः षष्टिं पुत्रसहस्राण्य् उवाचाश्वस्यान्वेषणे सर्वत्र गच्छत ।

7. यदि पृथिवी खनितव्या तदा तां खनत ।

8. अश्वं वित्त्वात्र तं आनयेति ।

9. स्वजनकस्येयं आज्ञां श्रुत्वाश्वं अन्वेष्टुं समुपचक्रमिरे ।

10. सर्वत्र परिभ्रम्याश्वं न वित्त्वा पृथिवीं अखनन् ।

11. शूलैर् हलैश्च पृथिवीतलं निर्भिद्य तत् प्रविविशुः ।

Abbreviations: P = parasmaipada, A = ātmanepada, p- = passive, c- = causative, pres = present, imperf = imperfect, opt = optative, fut = future, perf = perfect, imper = imperative, aor = aorist, ger = gerund, inf = infinitive, denom = denominative, PPP = Past Passive Participle, PrAP = Present Active Participle, PrPP = Present Passive Participle, gerv = gerundive, TP = tatpuruṣa, KD = karmadhāraya, BV = bahuvrīhi, & = dvandva